

Waarom ontwikkeling altijd door een overgang gaat

In een recente post op LinkedIn stelde ik de vraag:

We ervaren een reeks crises. Maar wat als het geen crises zijn?

Die vraag raakt aan iets wat veel mensen herkennen. Het gevoel dat er iets fundamenteel aan het verschuiven is. We zien het in de politiek, waar vraagstukken zich jarenlang voortslepen zonder dat duurzame oplossingen in zicht komen. We zien het in organisaties die moeite hebben om zich aan te passen aan een werkelijkheid die sneller verandert dan ooit. En we zien het in onszelf, wanneer vertrouwde zekerheden minder vanzelfsprekend worden en oude antwoorden niet meer dezelfde rust en richting geven als voorheen.

De gebruikelijke reactie op zulke ontwikkelingen is dat we ze benaderen als afzonderlijke problemen. Een wooncrisis vraagt om een oplossing voor wonen. Een migratiecrisis vraagt om een oplossing voor migratie. Een vertrouwenscrisis vraagt om herstel van vertrouwen. Daarmee kijken we vooral naar wat zichtbaar is aan de oppervlakte.

Maar wat als die verschijnselen met elkaar verbonden zijn?

Wat als zij ons iets vertellen over een diepere beweging die zich onder de oppervlakte voltrekt?

Vanuit dat perspectief wordt het interessant om niet alleen naar de gebeurtenissen zelf te kijken, maar ook naar de patronen waaruit ze voortkomen. Juist daar biedt Spiral Dynamics een waardevolle invalshoek. Niet omdat het model voorspelt hoe de toekomst eruit zal zien, maar omdat het laat zien dat ontwikkeling vrijwel nooit verloopt als een rechte lijn van probleem naar oplossing.

Wanneer oude antwoorden hun kracht verliezen

Ontwikkeling ontstaat meestal op een moment waarop bestaande antwoorden hun kracht beginnen te verliezen.

Dat zien we niet alleen bij samenlevingen. Het gebeurt ook in organisaties, in teams en in het leven van individuele mensen. Wat jarenlang goed werkte, levert steeds minder op. Inspanningen nemen toe, terwijl de resultaten achterblijven. Problemen worden complexer en laten zich niet meer oplossen met dezelfde aanpak die eerder succesvol was.

De eerste reactie is vaak om harder te werken. Meer van hetzelfde. Meer regels, meer controle, meer sturing, meer inspanning. Toch komt er een moment waarop zichtbaar wordt dat de werkelijkheid veranderd is. Niet omdat mensen tekortschieten, maar omdat de omstandigheden waarin ze leven, werken en samenleven veranderen.

Dat is een belangrijk inzicht van Spiral Dynamics.

Ontwikkeling ontstaat niet doordat bestaande systemen steeds beter worden.

Ontwikkeling ontstaat wanneer bestaande systemen hun grenzen bereiken.

De natuurlijke beweging van ontwikkeling

Binnen Spiral Dynamics wordt ontwikkeling beschreven als een beweging door verschillende fasen. Die fasen volgen elkaar niet mechanisch op, maar laten wel een patroon zien dat opvallend vaak terugkeert.

Iedere ontwikkeling begint met een periode van evenwicht. Een fase waarin de bestaande manier van denken en organiseren goed aansluit op de werkelijkheid. Mensen weten wat van hen verwacht wordt. Problemen kunnen worden opgelost binnen het bestaande systeem. Er is samenhang, voorspelbaarheid en vertrouwen.

Na verloop van tijd ontstaat spanning. Nieuwe omstandigheden dienen zich aan. Vraagstukken worden complexer. Wat eerder werkte, levert steeds minder op. De eerste scheuren worden zichtbaar. Aanvankelijk lijken die beheersbaar, maar geleidelijk groeit het besef dat er meer aan de hand is.

Op een bepaald moment wordt duidelijk dat de bestaande manier van kijken haar grenzen bereikt. Oude oplossingen verliezen hun werking. Het systeem loopt vast op vraagstukken waarvoor het zelf geen antwoord meer heeft. Spiral Dynamics noemt dit de barrière. Niet omdat alles instort, maar omdat zichtbaar wordt dat de werkelijkheid verder is gegaan dan het systeem waarmee we haar proberen te begrijpen.

Figuur 1. Waardesystemen in ontwikkeling.

Volgens Spiral Dynamics ontwikkelen mensen, organisaties en samenlevingen zich niet in een rechte lijn, maar via opeenvolgende waardesystemen die ontstaan als antwoord op veranderende levensomstandigheden. Elk nieuw perspectief bouwt voort op eerdere inzichten en verruimt het vermogen om met toenemende complexiteit om te gaan.

Figuur 2. Overgangsfases binnen Spiral Dynamics – inclusief de Gamma-val

Faseovergangen binnen Spiral Dynamics. Ontwikkeling verloopt niet als een rechte lijn, maar via een natuurlijke beweging van evenwicht, spanning, ontregeling, vernieuwing en een nieuw evenwicht.

De visual laat zien dat de Gamma-val geen eindpunt is. Zij vormt een overgangsgebied tussen een werkelijkheid die haar grenzen bereikt en een werkelijkheid die nog vorm moet krijgen. Juist daarom ervaren mensen, organisaties en samenlevingen deze fase vaak als onzeker, onveilig en onvoorspelbaar. Wat als achteruitgang voelt, blijkt achteraf regelmatig onderdeel van een grotere ontwikkelbeweging.

De Gamma-val

Daar begint voor veel mensen de ongemakkelijkste fase van ontwikkeling.

De Gamma-val.

In de Gamma-val verliezen oude zekerheden hun vanzelfsprekendheid. Wat jarenlang richting gaf, biedt steeds minder houvast.

Tegelijkertijd is nog niet zichtbaar wat daarvoor in de plaats komt. Juist die combinatie maakt deze fase zo verwarrend. Mensen ervaren twijfel, frustratie en onzekerheid.

Het vertrouwen in bestaande oplossingen neemt af, terwijl nieuwe perspectieven zich nog niet duidelijk hebben gevormd.

Veel mensen ervaren deze fase als een teken dat er iets misgaat.

Spiral Dynamics kijkt daar anders naar.

De Gamma-val is geen fout in het systeem.

De Gamma-val is onderdeel van ontwikkeling.

Dat betekent niet dat de uitkomst vaststaat. Samenlevingen kunnen vastlopen.

Organisaties kunnen desintegreren. Mensen kunnen terugvallen op oude patronen en vertrouwde zekerheden. Maar dezelfde fase kan ook de voedingsbodem vormen voor vernieuwing, juist omdat de beperkingen van het bestaande zichtbaar worden.

Wat betekent dit voor onze tijd?

Vanuit dat perspectief krijgen veel ontwikkelingen van deze tijd een andere betekenis.

De groeiende polarisatie. De aantrekkingskracht van sterke leiders. Het afnemende vertrouwen in instituties. De worsteling van politiek en samenleving met vraagstukken waarvoor geen eenvoudige oplossingen bestaan.

Het zijn niet alleen losse gebeurtenissen.

Ze kunnen ook worden gezien als signalen van meerdere overgangsprozessen die tegelijkertijd plaatsvinden. Overgangen in leiderschap. In economie. In technologie. In cultuur. In de manier waarop mensen betekenis geven aan hun leven en hun plaats in de wereld.

Dat maakt deze tijd niet alleen complex, maar ook onvoorspelbaar.

De snelheid, omvang en onderlinge verbondenheid van veranderingen zijn groter dan ooit. Ontwikkelingen op het gebied van technologie, kunstmatige intelligentie, economie, geopolitiek en cultuur beïnvloeden elkaar voortdurend. Wat op één plek in de wereld gebeurt, werkt door op talloze andere plekken. Veranderingen komen niet langer na elkaar, maar versterken elkaar en bewegen zich in steeds grotere golven door samenlevingen heen.

Juist daardoor ervaren veel mensen onzekerheid, onveiligheid en verlies van houvast.

Huxley en de vraag van deze tijd

Hier raakt Spiral Dynamics aan de waarschuwing die Aldous Huxley meer dan een halve eeuw geleden al formuleerde. Niet omdat hij de ontwikkelingen van vandaag kon voorspellen, maar omdat hij begreep hoe mensen reageren wanneer oude zekerheden wegvallen en nieuwe werkelijkheden zich aandienen.

Juist in zulke perioden groeit de behoefte aan eenvoudige antwoorden. Aan duidelijke vijandbeelden. Aan leiders die zeggen hoe het zit. Aan oplossingen die snel zekerheid beloven in een werkelijkheid die steeds complexer wordt.

De vraag van deze tijd is daarom niet alleen hoe we bestaande problemen oplossen.

De diepere vraag is of we herkennen wat zich onder die problemen afspeelt.

Zien we alleen de symptomen? Of zien we ook de beweging die zich daaronder voltrekt?

Want pas wanneer we die beweging leren herkennen, ontstaat ruimte voor nieuwe antwoorden.

Niet omdat ontwikkeling vanzelf tot verbetering leidt. Maar omdat iedere vernieuwing begint met het vermogen om anders te kijken naar wat zich aandient.

Dat vraagt moed. Niet de moed om harder te vechten voor wat was.

Maar de moed om los te laten wat zijn tijd heeft gehad en ruimte te maken voor wat nog vorm moet krijgen.

Een laatste gedachte

Dit (luister)blog beschrijft de faseovergangen die volgens Spiral Dynamics onderdeel zijn van ontwikkeling. In de downloadbare pdf van het luisteressay *Huxley waarschuwde al voor deze tijd – en we luisteren opnieuw niet* vind je een uitgebreidere toelichting op Spiral Dynamics, de werking van waardesystemen en de invloed van veranderende levensomstandigheden op menselijke ontwikkeling.

Het luisteressay en de bijbehorende pdf zijn beschikbaar via Radeloze Leiders.